

סיכום מושב פתיחה ומושב מאקרו, כנס אלי הורביץ 2023

שר האוצר, בצלאל סמוטריץ':

שר האוצר אמר כי הוא מעודד מאוד מהעדכון של פי"י ביחס לדירוג האשראי של ישראל ומהתחזיות האופטימיות שיש שם. בנוסף, הוא מעודד מכך שהתקציב עבר ואיתו התכנית הכלכלית שטומנים בחובם מספר רב של תכניות שיזניקו את כלכלת ישראל. בנוסף, הם עובדים על תכנית רחבה להאצת המשק ולקידום הכלכלה.

הכלכלה הגלובלית נמצאת במשבר בשל עלייה גדולה בביקושים ושיבושי שרשרות האספקה, שהובילו לאינפלציה גבוהה ודביקה. כעת נכנסנו לעידן חדש-ישן של ריבית גבוהה, בה הכסף לא זול. הריבית החדשה מציבה את הכלכלה הגלובלית במצב סיכון, בנקים בארה"ב קורסים, חברות שמינפו את עצמן מתקשות להראות רווחיות. בצרפת נרשמה ירידה של 10% ברכישת האוכל, הנדל"ן המסחרי בארה"ב במשבר והבנקים נמצאים באזורי סיכון בשל כך. קרן המטבע הורידה את תחזית הצמיחה העולמית ל-2.8%, והתחזית לטווח הבינוני היא הנמוכה ביותר מאז 1990.

ישראל הובילה ביציאה ממגפת הקורונה, בין השאר בגלל התנהלות נכונה וכן תמהיל הייצוא שכלל 54% הייטק. מודיעיני ניבאה חזרה איטית וממושכת ליחס חוב תוצר טרום משבר, אבל בפועל זה קרה תוך שנה אחת בלבד. מה שהגן על הכלכלה הישראלית בקורונה, מייצר בישראל היום גורם סיכון מוגבר. סביבת ריבית גבוהה גורמת לתיקון שוק טבעי, וקשה להתעלם מהעובדה שישראל נמצאת במקום עוד יותר מסוכן בשל התלות הגדולה בהייטק. צריך לדעת, תעשיית ההייטק היא תעשיית הון סיכון ומאוד רגישה לשינויים במערכת הפיננסית העולמית. בגלל המשבר העולמי, משרד האוצר יצטרך לנקוט במדיניות א-מחזורית. שר האוצר טוען כי כשם שיש לנקוט במדיניות מרסנת בזמן גאות, כך יש רצינות בהגדלת השקעה בתשתיות ובמחוללי צמיחה בשעת מיתון ובמתן כלים לצמיחת המגזר העסקי.

אנחנו נמצאים שבוע לאחר העברת התקציב. משרד האוצר פעל בדיוק בנושא זה על ידי הקלה על העסקים הקטנים ופתיחת שוק הפינטק, בחוק התשתיות הלאומיות עם תכנית חומש עצומה בתחבורה, בצעדים להורדת יוקר המחיה כמו הרפורמה בפטם, ייבוא בשר, הגנת הצומח, ביטוחי בריאות ועוד. התקציב הוא גם שמרני, עם גרעון נמוך כמו שלא היה הרבה שנים, שעומד היום על 1.1%. זה תקציב שמאפשר כריות בטחון רחבות מאוד. משלחת קרן המטבע שהייתה פה לפני מספר שבועות הביעה את דעתה על כך שהגרעון של ישראל נמוך מידי וההשקעה בתשתיות ומחוללי צמיחה צריכה להיות גדולה יותר. שר האוצר אומר כי הוא מאמין שהערה זו איננה משוללת היגיון ויש מקום לבחון אותה באופן רציני.

שר האוצר הציג תכנית רחבה להאצת המשק הנבנית בימים אלה באוצר סביב ארבעה ווקטורים:

1. "תפיסת הקטר והקרונות": בעבר רכבת הייתה מונעת אך ורק ע"י הקטר, אך בעידן החדש כל קרון כולל מערכת הנעה עצמית. משרד האוצר ימשיך לטפח את ההייטק הישראלי ע"י

- פיתוח הון אנושי, השקעה ועוד. במקביל יטפל בתעשייה המסורתית ובעולמות המסחר והשירותים והכנסה של אוכלוסיות נוספות אל שוק התעסוקה הישראלית. שר האוצר הגדיר זאת כסוג של ביזור סיכונים.
2. **וקטור יוקר המחיה:** בימים אלו שר האוצר מקים ועדה למאבק בריכוזיות בשוק המזון. היא תמפה את כשלי השוק במארג הכולל של היצרנים הגדולים, היבואנים, המפיצים והרשתות, כשלי שוק שחנקו את התחרות בישראל ויצרו תאגידי ענק שאין להם אח ורע בעולם. הוועדה תהפוך כל אבן, תטפל בחסמי ייבוא רגולטוריים, ותייצר סביבה תחרותית, חופשית אמיתית, שהיא קריטית להגדלת הפריון. אי אפשר לא לדבר גם על רווחי העתק של הבנקים, שהם זוכים להם מן ההפקר עקב פערי הריבית. הוא מוצא היגיון רב במיסוי רווחי היתר הללו בשיעורים גבוהים, בעיקר כדי למנוע מהבנקים את המוטיבציה לאגור אותם.
3. **וקטור שוק הדיור והתשתיות הלאומיות:** האתגר בתחום הדיור הוא שמירה על קצב התחלות בנייה בסביבה של מצוקת אשראי וירידה בביקושים. הם עשו מספר צעדים בתקציב, והם מכינים תמריצים נוספים לכך. בתשתיות, חוק התשתיות הלאומיות מאפשר לטפל בזה, והוא מהווה מהפכה בנושא צמצום רגולציה. מדינת ישראל מפגרת עשרות שנים בתחום התשתיות. קיצור התהליך הבירוקרטי הוא קריטי, והם מתקדמים לשם.
4. **וקטור שכלול שוק ההון והמערכת הפיננסית:** פיתוח מכשירים פיננסיים שיתמכו בהייטק, קידום שוק האיגו"ח, השוואת רגולציה בינ"ל שתכניס יותר שחקנים למערכת הפיננסית.

לסיום, שר האוצר דיבר על נושא המינויים במשרד האוצר. הוא שלם עם ההחלטה להמתין עם המינויים ולעשות את זה נכון ומקצועי לאחר שלמד את המשרד ואתגרי הכלכלה, וכשהוא יודע לאן הוא רוצה לקחת את האגפים. הוא מאיץ את תהליכי המינוי והם יסתיימו בתקופה הקרובה. הוא מניח שחלק מהם ייראו טבעיים וחלק יהיו מפתיעים, וייגרמו אולי לחלק להרים גבה.

משה לאון:

דיבר על כך שיש סיבה טובה במיוחד שמחברת בין הכנס הזה ובין העיר ירושלים. הסיבה הזאת היא המהפכה שפוקדת את ירושלים בשנים האחרונות והדרך שבה כלכלת העיר מתבססת, מתחדשת וצומחת. החזון הכלכלי שהוא רואה לירושלים הוא חלק חשוב מאוד בעשייה שלו בשנים האחרונות. הם עומלים בעירייה על הקמת יחידות דיור בהיקף נרחב מאוד ברחבי העיר. בשנת 22' הוכפלו פי שלוש התחלות הבנייה, מאלפיים לשבעת אלפים ומאתיים. בנוסף, הם עובדים על בניית מרכזי תעסוקה ברחבי העיר ומגדילים את אזורי התעסוקה ב-50 אחוז, מ-4 מיליון כרגע לשישה מיליון לפחות, ועובדים על פיתוח תשתיות התחבורה על מנת להבטיח שירושלים תהיה העיר הראשונה לצאת מהפקקים. לטענתו, כל הנתונים בשטח כבר מעידים שירושלים כיום היא העיר המתקדמת בארץ בכל נושא התחבורה והתנועה, ולכן הוא גם בטוח שיצליח להפחית משמעותית את עומסי התנועה.

יסוד חשוב נוסף בהבטחת עתידה של העיר הם מרכזי התעסוקה להייטק שנבנים בונים בימים אלו. חוק עידוד השקעות הון להייטק מעודד השקעות בירושלים, והם עובדים על בניית מקומות תעסוקה בהיקפים גדולים, על מנת שתהיה את היכולת לאכלס את כל שטחי התעסוקה לחברות שעוסקות בהייטק ורוצות לעבור לירושלים. המשמעות הישירה של פיתוח אזורי תעסוקה בירושלים היא ברורה: השגת עצמאות תקציבית שתייתר מענקים נוספים מהממשלה.

ואכן, הם רואים שבשנים האחרונות ירושלים הופכת לעיר של חדשנות, עיר שהיא חממה אמיתית לחברות טכנולוגיה מתחומים שונים ומהווה מוקד משיכה לתעשייה מתקדמת. לדוגמא, חברת ביונטק מקימה סניף גדול מאוד בהר חוצבים בירושלים. עיקרון אחד ברור מנחה אותם: ככל שתהיה ירושלים נגישה יותר, עם מערכות מתקדמות, מערכת תחבורה מתקדמת יותר, ככל שפני העיר יהיו יפים ונקיים יותר, כך תהיה כאן גם תשתית טובה יותר לצמיחתה של הכלכלה העירונית.

בנוגע לנושא ביזור סמכויות לשלטון המקומי, ראש העיר טוען כי קיים קשר ישיר בין יכולתה של הרשות מקומית לצמוח ובין צמצום הרגולציה והפיקוח שמיישם השלטון המרכזי על ערי ישראל. רשות מקומית עצמאית יותר, הפועלת תחת התערבות ממשלתית מינימלית היא רשות שעתידה הכלכלי מובטח יותר. בירושלים מעצם מעמדה וחשיבותה תהיה תמיד מעורבות של השלטון המרכזי, אבל העיקרון הזה תקף ומשפיע באשר למאות רשויות מקומיות אחרות.

ד"ר ורד שליו-הורוביץ:

סיפרה כי בשלהי המחאה החברתית ב-2011, בנימין נתניהו הציע לאביה, אלי הורוביץ, לעמוד בראש הוועדה בנוגע למחאה החברתית. שלוש שנים קודם לכן אביה עמד בראש צוות שהגיש את מסמך ישראל 2028, שהמליץ על הדרכים להעמדתה של ישראל בתוך 20 שנה בין 10 ל-15 המדינות המובילות בעולם.

אלי סירב בלב כבד להצעה. אתמול פורסם שתקום וועדת שרים לקידום יוקר המחיה בראשות נתניהו. הפילוג והניתוק בשיח הציבורי הגיעו לשיאים שלא היו כאן מאז הקמת המדינה. בשני דברים היא בטוחה: אבא שלה היה מתקומם על השינויים המהירים הללו, ושנית הוא היה יוצא נגד התקציב שאושר כאן שעומד בניגוד גמור להמלצות מסמך ישראל 2028. הוא היה מסביר שמדינה שרוצה להצליח, לא יכולה להרשות לעצמה זניחת עקרון השוויון בהזדמנויות. הוא היה עושה הכל כדי להחזיר אותנו למסלול הצמיחה.

נגיד בנק ישראל, פרופ' אמיר ירון:

הנגיד ידבר תחילה על תמונת מצב במשק בדגש על הצמיחה והתעסוקה, האינפלציה והמדיניות המוניטרית. לאחר מכן יעבור לדבר על התקציב ולבסוף יגיד מספר מילים על תגובת השווקים לשינויים המוצעים במערכת המשפט.

1. מצב המשק והמדיניות המוניטרית:

אם היה צריך לתאר במילה אחת את פעילות המשק, הנגיד היה משתמש במילה "מורכבת". מצד אחד, רמת הפעילות הכלכלית גבוהה כאשר המשק נמצא מעל קו המגמה כבר מעל שנה וחצי וצומח ב-3.7% בשני הרבעונים האחרונים. ישראל נמצאת במקום מעט טוב יותר ממה שהבנק צפה בתחילת השנה, בעיקר הודות לרכיב ההשקעה ולייצוא השירותים. גם בשוק העבודה, שיעורי ההשתתפות והתעסוקה גבוהים מאוד ונמצאים מעל לרמתם ב-2019.

מאידך, ישנם אינדיקטורים מסוימים המעידים על התמתנות בפעילות. למשל, שיעור המשרות הפנויות נמצא בירידה בחודשים האחרונים. בנוסף, רכיב הצריכה הפרטית בתוצר ירד, מה שייתכן ומעיד על תחילת השפעת הריסון המוניטרי. גם הפעילות ברכישת דירות ובמשכנתאות יורד וקצת גיוסי ההון של ההייטק ירד משמעותית ביחס לשנים האחרונות.

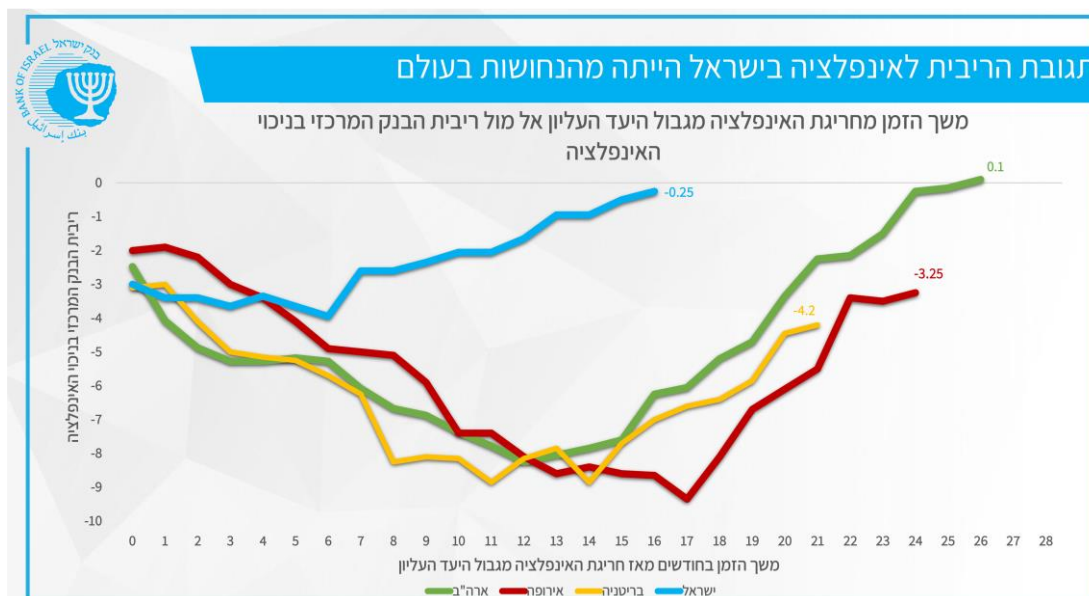

לסיכום, המצב במשק נמצא ברמות גבוהות אך בנתוני הקצה רואים התמתנות מסוימת.

בנוגע לאינפלציה והמדיניות המוניטרית, האינפלציה בישראל נמצאת באחוזון ה-25 של מדינות ה-OECD. עם זאת, האינפלציה גבוהה ועומדת על 5%. המדד האחרון הפתיע את בנק ישראל ועלה ב-0.8% ולא ב-0.5%. הסטייה נבעה בעיקר מסעיף הנסיעות לחו"ל. בשורה התחתונה ניכר כי האינפלציה דביקה. רבים מדברים על האפקטיביות של המדיניות המוניטרית במדינות שונות. ראשית, יש להגיד שיותר קשה להוריד את האינפלציה מרמה של 5% ל-2% מאשר מרמות גבוהות יותר. בנוסף, חשוב להסתכל על תמהיל האינפלציה. לדוגמה בארה"ב הירידה באינפלציה נובעת בעיקר מסעיפי הסחורות, אנרגיה, ומזון. רכיבים אלו מראש לא עלו בישראל. לעומת זאת אינפלציית השירותים מתנהגת בצורה יותר דביקה, גם בישראל.

הנגיד מציג גרף שנועד לתת תמונה על המצב. בציר ה-X ניתן לראות את מספר החודשים שעברו מאז חצתה האינפלציה את יעד הבנק המרכזי, ובציר ה-Y את ההפרש בין ריבית הבנק המרכזי והאינפלציה. מדובר במעין מדד אדיקות, שמראה כמה נחרצת ומהירה הייתה תגובת הבנק המרכזי לאינפלציה. בישראל ניתן לראות שהתגובה הייתה יחסית מהירה. הבנק בלט לאורך הדרך במדד האדיקות וחשוב לו להישאר גבוה בו.

במבט קדימה, ניתן להסתכל על התחזיות לאינפלציה. לפי התחזיות, בזמן הקרוב אנחנו צפויים לראות מדד שלא יורד, אבל אנחנו צפויים להתכנס ליעד ברבעון האחרון של השנה. יחד עם זאת, יש לציין שאם נראה שהשקל ממשיך להיחלש, ייתכן ותידרש מדיניות מוניטרית מרסנת עוד יותר.

בנוגע ליציבות המחירים, הנגיד מדגיש כי יציבות מחירים היא תנאי הכרחי ליציבות כלכלית, צמיחה כלכלית והגנה על כוח הקנייה של משקי הבית והעסקים. זה גם תורם לוודאות ותורם להשקעות ויצירת מקומות עבודה. בנוסף, הוא מדגיש כי הסיבה לכך שעליית המחירים פוגעת בעיקר בשכבות החלשות נעוצה בכך ששיעור ההוצאה מתוך ההכנסה על צריכה פרטית הולך ופוחת עם רמת הכנסה גבוהה יותר. בנוסף, השכבות החלשות מוציאות יותר על מוצרים שהיכולת לוותר עליהם נמוכה.

בנוגע להתייקרות המשכנתאות, הנגיד מדגיש כי בבנק ישראל מבינים את הכאב הזה ובוחנים אותו. יחד עם זאת, הם מבצעים טרייד אוף בין הטווח הארוך לקצר. הנגיד ממחיש זאת באמצעות סימולציה שנערכה בבנק. בגרף המצורף ניתן לראות את התפתחות ההחזר החודשי של משכנתא בגובה מיליון ש"ח שנלקחה בינואר 2022. בקו הירוק מופיע ההחזר החודשי אם תנאי השוק היו נשארם ברמה של התחזיות. בקו הכחול מופיע מה היה קורה במציאות הדומה לזו בישראל, כאשר האינפלציה עולה ל-5% והריבית עולה לסביבות 4.75% ונותרת ברמה זו כשנה. לאחר מכן האינפלציה מתמתנת בהדרגה והריבית יורדת בהדרגה. אין בכך שום הערכה אמיתית למשך הזמן בה תישאר הריבית, זו סימולציה בלבד. מה שרואים זה שהחזר החודשי עולה בכ-1,000 שקלים, ואז מתמתן לרמה המקורית. אך אם בנק ישראל לא היה מתערב האינפלציה הייתה עולה ל-10%. בקו האדום ניתן לראות זאת, בהתחלה לא מורגשת ההעלאה בהחזר החודשי, אבל אז מתחילה עלייה אקספוננציאלית. כלומר, בתרחיש כזה הפגיעה גבוהה הרבה יותר. המסר הוא שלצד השיח הער בנוגע לכאב הנלווה בנוגע לעלויות הריבית על המשכנתא, חשוב להבין שאם האינפלציה לא תרוסן הפגיעה בנוטלי המשכנתאות תהיה כואבת הרבה יותר.

דבר נוסף זה הדיון הציבורי הער בנושא הבנקים והריבית על הפיקדונות. אין ספק שהעלויות בריבית הובילו לרווחיות גבוהה, ואפילו חריגה, של הבנקים. זו אינה תופעה מפתיעה. הנגדי אומר באופן ברור בנושא הזה שהוא מצפה מהמערכת הבנקאית לגלגל לציבור את עליית הריבית לא רק דרך ייקור האשראי אלא גם דרך עליית הריבית על פיקדונות, ולעשות זאת מהר. יחד עם זאת, כן הוא מציין שיש שיפור מסוים בתמסורת בין ריבית בנק ישראל לבין ריבית הפיקדונות שבולטת לטובה בהשוואה בינ"ל.

הנגיד מציין גם כי נכון להיום פיקדונות הציבור עומדים על 1.4 מיליארד, וכ-500 מיליארד נמצאים בעו"ש. אלה לא מניבים הכנסות למפקידים. גם פה הוא אומר בצורה ברורה לבנקים שעליהם להאיר את עיני הלקוחות על כך שהם יכולים לשים את הכסף בפיקדונות נושאי ריבית. הנגיד מדגיש כי ככל שהמערכת הבנקאית לא תעשה זאת בעצמה בנק ישראל לא יהסס לפעול בכלים שיש ברשותו.

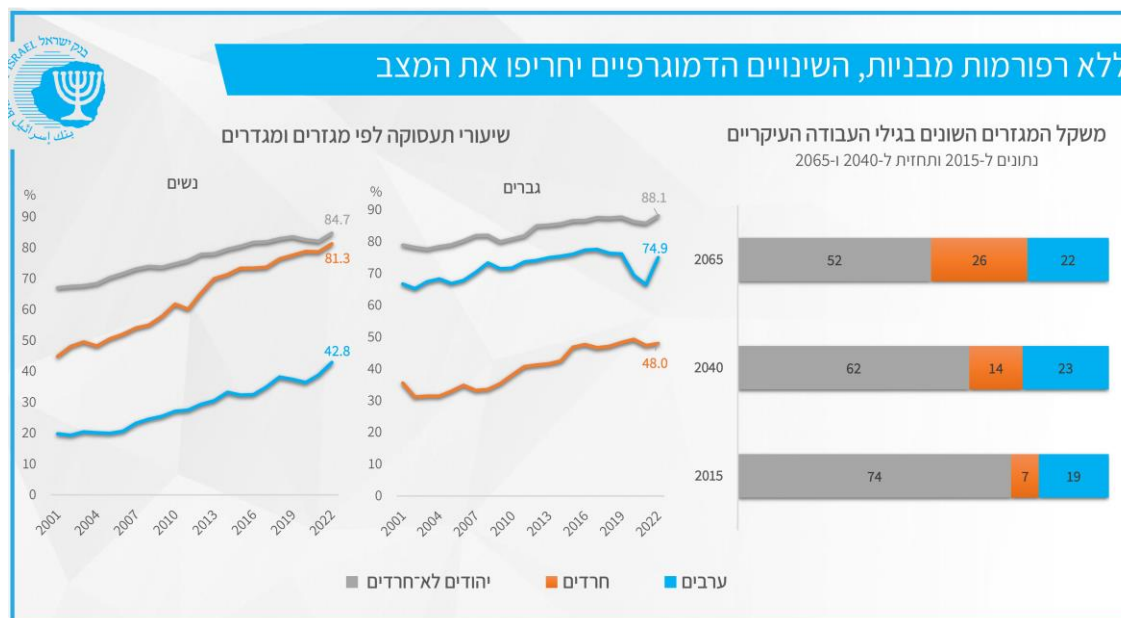
2. תקציב המדינה לשנים 2023-2024:

ראשית, הנגיד מציין שמסגרת התקציב היא אחראית, ונשארה על כנה למרות הלחצים הרבים. עם זאת, בהסתכלות על תמהיל התקציב, הוא חושב שנעדרים ממנו מחוללי צמיחה חיוניים למשק, ובמקומות מסוימים ישנה אפילו תרומה שלילית לכך. הוא מתייחס בעיקר לשני הצירים המרכזיים להאצת הצמיחה בישראל: ההון הפיזי וההון האנושי.

בהקשר להון הפיזי, בסך הכל בתקציב הנוכחי משרד האוצר מיצה את תקצוב ההשקעה בתשתיות אל מול המלאי התכנוני הקיים. אך אין זה סוד שהיקף ההון הפיזי בישראל נמוך בהשוואה בינ"ל. זה משמעותי בעיקר לנוכח הצמיחה הדמוגרפית הגדולה בישראל. ספציפית יש השקעת חסר בתשתיות לאומיות, כגון תחבורה, כבישים, רכבות. דבר זה נובע מהיעדר מלאי תכנוני ארוך טווח וודאות תקציבית

לגביו. דבר אחד שהנגיד ממליץ עליו הוא להקים קרן חוץ תקציבית לתשתיות תחבורה, שתהווה מקור מימון להשקעות. זו הדרך המיטבית לייצר וודאות תכנונית ותקציבית. הוא ממליץ בנוסף להקים מועצה פיסקלית שתוודא שהפרויקטים הממומנים מהקרן אכן איכותיים ומכוונים לעידוד הצמיחה, כפי שהומלץ ע"י קרן המטבע.

המרכיב השני הוא ההון האנושי. הנגיד טוען כי העלאת פיריון העבודה הוא אחד האתגרים האסטרטגיים של ישראל. שיפור ההון האנושי מחייב את שיפור איכות החינוך כך שתקנה את המיומנות הנדרשות לשוק העבודה. יש מקום לשיפור בכל חלקי האוכלוסייה, אם כי האתגר המרכזי נעוץ בנשים ערביות ובגברים חרדים. בקרב ציבורים אלה שיעור התעסוקה נמוך ורמת המיומנות טעונה שיפור משמעותי. יש לקחת בחשבון כמובן שהחלק של האוכלוסייה החרדית צפוי לגדול מאוד בעשורים הבאים.

כבר בשנת 2019 בנק ישראל הראה כי תחת מודל צמיחה בסיסי יחד עם תחזיות דמוגרפית, ככל ששיעור תעסוקת הגברים החרדים יישאר בסביבה בדומה לזו של היום, התוצר לנפש בשנת 2065 יהיה נמוך בכ-13 אלף שקלים לעומת תרחיש בו שיעור תעסוקת גברים חרדים מתכנס לרמה של שער המשק. דבר זה אומר שיהיה צורך להעלות את המיסים הישירים בשנת 2065 בכ-16%.

3. תגובת השווקים לשינויים המוצעים במערכת המשפט:

כעת הנגיד עובר לדבר על תגובת השווקים לשינויים המוצעים במערכת המשפט. בשנים האחרונות מדד הנאדס"ק והיקף גיוסי ההון בסקטור ההייטק היו מתואמים, אך בחודשים האחרונים נראה שהקשר הזה דועך מעט. למרות עלייה בנאדס"ק, היקף גיוסי ההון נותר נמוך. וגם חלקה של ישראל בהיקף גיוסי ההון העולמיים ירד בצורה משמעותית. ככל שמגמה זו תתמיד עלולה להיות השפעה משמעותית על הכלכלה בטווח הארוך.

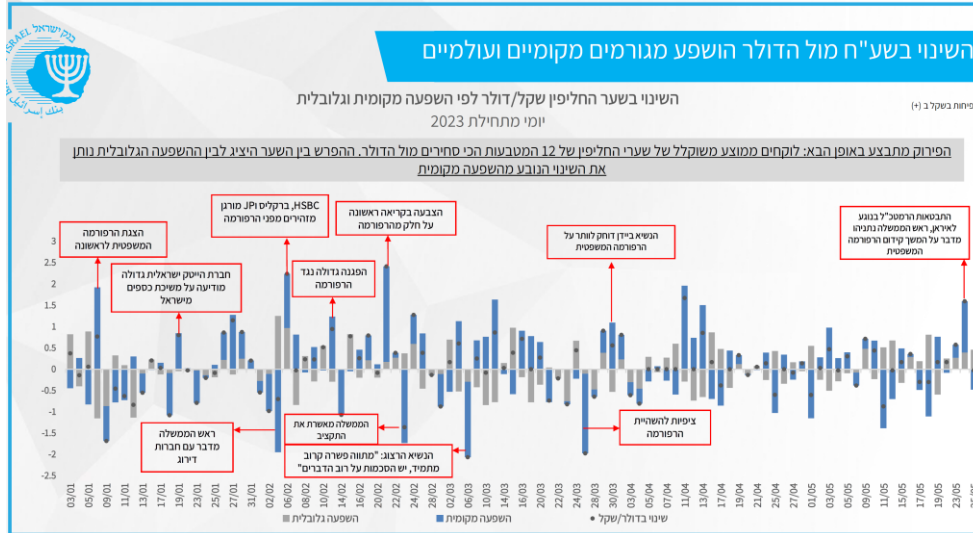

קשר נוסף שהלך והתרופף בחודשים האחרונים הוא הקשר בין מדדי המניות בחו"ל לבין שער החליפין. שוק המט"ח הוא הנזיל ביותר ומהווה מדד חשוב לסנטימנט ביחס לכלכלה הישראלית. בגרף מוצג ניתוח של מודל רגרסיה ליניארית של לוג שער חליפין שקל דולר על לוג מדד הנאסד"ק בנתונים יומיים, על תקופה יחסית קצרה. ניתן לראות בירוק את מדד הנאסד"ק, בכחול את שער חליפין שקל דולר בפועל ובכתום את שער החליפין הנאמד ממודל הרגרסיה. בין 2018-2022, הקו הכתום והכחול מתנהגים בצורה דומה, כלומר שוק המניות מסביר בצורה טובה את שער החליפין. החל מסוף שנת 2022, הקו הכחול והכתום נפרדים, כלומר הקשר הזה נחלש משמעותי. ניתן לראות ששער החליפין החזוי הוא 3.3 שקלים לדולר, בעוד ששער החליפין בפועל הוא סביב 3.7. במילים פשוטות ניתן לכנות תופעה זו כפיחות עודף בכ-10%.

לפיחות העודף יש השפעה ניכרת על הכלכלה. התמסורת משער חליפין לאינפלציה נאמדת בכ-20%. בשפה פשוטה על כל אחוז פיחות, צפוי המדד השנתי לעלות בחמישית אחוז. גם אם האומדנים לא מאוד מדויקים, אין ספק כי לפיחות שמתרחש יש השפעה מהותית על האינפלציה. המסקנה היא שיש לנו אינפלציה עודפת במקרה הכי שמרני של אחוז. לא ניתן לסתור טענה זו בקביעה שהדולר התחזק בכל העולם. היחלשות השקל דווקא בולטת מול העובדה שרוב המטבעות התחזקו מול הדולר בשנה האחרונה.

כדי לאבחן עוד יותר את השפעת הגורמים המקומיים על שע"ח חליפין, בגרף התחתון רואים בכל יום את השינוי היומי בשער החליפין בפיצול לגורמים גלובליים ומקומיים. הפירוק מתבצע באופן הבא: לוקחים את שערי החליפין של 12 המטבעות הכי סחירים מול הדולר, מבצעים ממוצע משקולל של השינויים, וזוהי ההשפעה הגלובלית. ההפרש זה השינוי הנובע מההשפעה המקומית. שינויים כלפי מעלה מייצגים פיחות. בצבע כחול ההשפעה מקומית ובאפור השפעה גלובלית. כפי שרואים, הרבה מאוד מהתזוזות בתקופה האחרונה משויכות לגורמים מקומיים, ואת חלקן אפשר לקשר לאירועים ספציפיים.

לסיכום, הכלכלה הישראלית דינמית ועמידה. כרגע המשק הישראלי מצביע על פעילות ערה עם התמתנות מסוימת בנתוני הקצה ואינפלציה דביקה. אין ספק שהכלכלה חוותה זעזוע מקומי משמעותי בחודשים האחרונים. הדבר אינו מפתיע. כלכלה אוהבת וודאות ויציבות. בחודשים האחרונים חלה ירידה בוודאות הכלכלית בשווקים. זה לא אומר שביום אחד העולם יפסיק להשקיע ולסחור עם ישראל. זה כן אומר שלהמשך אי הוודאות יש מחירים כלכלים לא מבוטלים. לכן, הנגיד טוען כי על מקבלי ההחלטות להשיב את היציבות והוודאות לכלכלה הישראלית. עוד הוא מדגיש כי ככל ששינויים חוקתיים יבוצעו הם חייבים לשמור על חוזקם ועצמאותם של המוסדות, וזאת תוך שיח של כל בעלי העניין ובהסכמה רחבה.

מרטין וולף, פיננשל טיימס:

דיבר על הכלכלה העולמית, על האתגרים המשמעותיים של הכלכלה העולמית ועל תחזיות לעתיד הקרוב..

האתגרים והתמורות המרכזיים לטענתו בכלכלה העולמית:

- < **תמורות:** עלייתה של סין, הלחץ לדה-גלובליזציה, ההתחממות הגלובלית ועליית טכנולוגיות המידע והבינה המלכותית, הן כולם תמורות גלובליות שעתידות לשנות את הכלכלה העולמית לבלי הכר, ועל מקבלי ההחלטות לעקוב אחר הטרנדים הללו.
- < **זעזועים:** בארבע השנים האחרונות היו המון זעזועים: המגפה, המשבר בשרשרות האספקה, המלחמה באוקראינה, המשבר באנגריה והמשבר במחרי המזון. השילוב של כל הזעזועים האלה יצר בפעם הראשונה התפרצות אדירה של אינפלציה עולמית. השאלה היא מה השלכות של זה בטווח הבינוני-ארוך.

◀ נקודות התורפה של הכלכלה :

- **חוב:** יש עלייה גדולה בחוב העולמי ברמות שיא ביחס לתמ"ג. יש חוב ממשלתי אבל גם חוב פרטי מאוד גבוה. בעולם של ריבית גובהה זו בעיה משמעותית, כמו משבר בבנקאות כפי שראינו בנפילת הבנקים.
- **ריבית:** רוב הממשלות מתקשות מכיוון שיש להן חובות גבוהים ויקר יותר לנהל גרעון ממשלתי. יש משבר כללי בניהול הכספים הציבוריים, כמו שניתן לראות במשבר תקרת החוב בארה"ב.
- **פוליטיקה:** לחצים עמוקים אנטי דמוקרטיים ופופוליסטיים עלו בכל רחבי העולם. עליית האוטוקרטיה, הוויכוח על תוצאות בחירות, עליית הימין הקיצוני וכו'. הפוליטיקה הזו היא נקודת תורפה חשובה ברקע.

השאלה היא מה יהיו ההשלכות של גורמים אלה על הכלכלה בעתיד. הוא מחלק את זה לכמה תרחשים שקשורים לפוליטיקה עולמית וכלכלה. בפוליטיקה, אחת האפשרויות שהיחסים בן המעצמות העולמיות יירגעו, והחיכוכים יסתדרו, אבל סביר ביותר שהעולם יהיה מפולג יותר. התרחיש הפוליטי השני הוא שיהיה מעבר די מהיר לעולם מפולג לחלוטין שבו הגוש המערבי יתעמת מול גוש רוסי-סיני, ומדינות יצטרכו להחליט לאן הן משתייכות. אפשרות שלישית היא שהמערב עצמו יחולק, וזה סביר במיוחד כי ייתכן שטראמפ ייבחר שוב לנשיאות ב-2024. וכמובן, יש זעזעים פוליטיים גלובליים אחרים.

מה זה אומר עבור הכלכלה העולמית בשנים הבאות? אם העסקים יתנהלו כרגיל, האינפלציה תרד, הריביות ירדו, הגלובליזציה תתייצב, בינה מלאכותית תיצור פרץ חדשנות ונחזור למצב של צמיחה טובה לכולם. זה לדעתי התרחיש הסביר ביותר אם לא יהיו זעזועים עולמיים נוספים. אבל כמובן גם ייתכן שיהיו הרבה זעזועים בכלכלה העולמית. אז כאשר חושבים על העתיד התרחשי הסביר ביותר אם לא יתרחשו עוד זעזועים גדולים היא שנחזור לעולם נורמלי יותר בחזרה לרמות לפני המגפה. אבל, יש הרבה מאוד גורמי סיכון ולכן סביר כמובן גם להאמין שזה לא יהיה כך.

החשב הכללי, יהלי רוטנברג:

הוא התמקד בשני אתגרים גלובליים ודיבר לאחר מכן על המשק הישראלי. ראשית, קיים משבר בשוק הנדל"ן המסחרי. לחברות הנדל"ן בארה"ב חוב עצום של כ-1.2 טריליון דולר. הפגיעות של סקטורים שלמים ישפיעו על היכולת להתמודד עם האינפלציה. ישנן בעיות גלובליות נוספות כמו משבר האנרגיה בגלל המלחמה באוקראינה והבעיות בשרשרות האספקה. בנוסף, רואים תהליכי האטה בגלובליזציה שצפויים להשפיע על כולם מאוד. לגלובליזציה השפעה משמעותית על הצמיחה, שמירה על אינפלציה נמוכה, הפחתת העוני והקצאת הון ועבודה יעילות. היפוך של מגמה זו בעולם של סביבות ריבית גבוהות, ישפיע על כלל המערכת הפיננסית.

לישראל יש אתגרים רבים אך גם הזדמנויות. הוא מציע לאמץ גישה של פרספקטיבה מאוזנת, לא מדובר בעולם של שחור ולבן אלא בהסתכלות הוליסטית מורכבת. הוא מציין כי הוא מקווה שתושג בקרוב

הסכמה רחבה בשיחות שמתנהלות בבית הנשיא, מכיוון שהכלכלה צריכה ודאות. סוכנויות הדירוג מצפות לוודאות ורואות בה חשיבות רבה.

הציפייה היא ששנת 2023 תסתיים בגירעון נמוך, כנראה סביב 1%. לכן גם היקפי הגיוס לשנה זו לא יהיו דרמטיים ביחס ליכולת לגייס חוב. בדו"ח החוב האחרון של החשב הכללי, יחס החוב תוצר ל-2022 עמד על 60.8%, מדובר על ירידה משמעותית של עשר נקודות אחוז בשנתיים. זה משפיע מאוד על הגמישות והיכולת של ישראל להתמודד עם משברים בהמשך.

החשב הכללי יחד עם גורמים אחרים מובילים השקעות אדירות בתשתיות. קצב ריבוי האוכלוסיה בישראל גבוה מאוד בעוד שיעור ההשקעה בתשתיות נותר קבוע בעשור האחרון. מלאי התשתיות בישראל נמוך ב-20% ביחס לתוצר מול ה-OECD. המשמעת היא שיש פוטנציאל תשואה גבוה מאוד להשקעה בתשתיות בשנים הקרובות. נושא נוסף חשוב מאוד הוא טכנולוגיה בהקשר של שיפור התנהלות המגזר הציבורי והשירותים הציבוריים. דווקא בשעה זו, חשוב מאוד לייעל את המגזר הציבורי. בחשב הכללי שמים דגש רב על קידום פרויקטים טכנולוגיים נרחבים. הם מקדמים מערכות ואמצעי תשלום מתקדמים שיוביל לצמצום דרמטי של הברוקרטיה. נושא נוסף הוא הפשיעה במכרזי המדינה. המטרה היא להילחם בתופעה המסוכנת של השתלטות ארגוני פשע על מכרזי מדינה. ההיקף הכספי שמתגלגל מכספי המדינה לארגוני פשע מוערך במיליארדי שקלים. באחריותנו לטפל בזה, ונעשה זאת.

יוגב גרדוס, הממונה על התקציבים:

דיבר על הבן שלו, אלון. הוא בן שלוש וחצי. יש הרבה סכנות שמאיימות על כך שיהיה לו עתיד טוב יותר. הוא מדגיש שחייבים לטפל בבעיות ארוכות טווח שכרגע קשה לראות אותן. המשבר המשמעותי ביותר הוא המשבר הדמוגרפי. קצב גידול האוכלוסיה בישראל הוא חריג וישפיע מאוד על עתיד המדינה. כשאלון יהיה מבוגר, יחיו במדינה 20 מיליון תושבים. הגידול החריג הזה מייצר עומס על כלל המוצרים הציבוריים. זה יכול להיות גם ייתרון, אבל זה לא יקרה מעצמו.

אלמנט נוסף שמהווה אתגר הוא הרכב האוכלוסיה. אם ניקח את מאפייני פרוץ העבודה ושיעורי ההשתתפות, כשאלון יהיה מבוגר רמת החיים הממוצעת בישראל תהיה דומה למזרח אירופה. התרחיש נובע משילוב של פרוץ עבודה נמוך עם פרוץ ילודה גבוה. שיפור רמת הכישורים, שנעשית דרך מערכת החינוך, יהיה מנוע מרכזי להעלאת רמת החיים של כולם.

בעשורים האחרונים נעשו ניסיונות להביא לשיפור מערכת החינוך שכללו תוספות משאבים. ההשקעה הריאלית לתלמיד גדלה ב-60% ב-15 השנים האחרונות. זה המון. למרות זאת, לא חל שיפור במדדי איכות החינוך האובייקטיביים, אפילו להפך. בקריאה חלה ירידה חדה בישראל, וחזרנו לרמה של 2001. בשנים האחרונות הושקע הרבה במערכת החינוך הציבורית אבל הביצועים נסוגו במיומנויות.

שיפור מערכת החינוך הציבורית גם היא לא תהיה הבעיה המרכזית בעוד מספר עשורים. כשאלון יהיה מבוגר, 50% מהילדים בכיתה א' יילמדו במערכת החינוך החרדי. בשנה שעברה, פחות מ-5% מהחרדים

היו זכאים לבגרות, לעומת 88% באוכלוסייה הכללית. התוצר לנפש של חרדי היה שליש מזה של יהודי שאינו חרדי. כלומר, ללא שינוי דרמטי, כשהבן של אלון ייכנס לכיתה א', חמישים אחוז מהתלמידים במערכת יילמדו במערכת חינוך ששיעורי הבגרות שלה היא 5% והיא מייצאת עובדים בעלי שליש מהפריזון במערכת המקבילה.

כל מי שחושב שהזמן יטפל בבעיה שוגה. מחקרים מראים שזה כמעט בלתי אפשרי לצמצם את הפערים שנצברו לאורך כל שנות הלימוד במערכת החינוך. לכן, במובן העמוק הקטר של המשק הוא מערכת החינוך. השקעת תקציבי ענק במערכת הוכיחה את עצמה כלא יעילה. בכדי להבטיח את עתיד ילדנו, נדרש שינוי יסודי במערכת החינוך. תוספת משאבים חייבת לכלול הגדרת יעדים ברורים ומדידת תוצאות. יש לוודא שההשקעה מניבה את הפירות הנדרשים למשק. אומרים שאין מדינה בלי בטחון, אך נכון יותר להגיד שאין מדינה בלי חינוך. המשבר הדמוגרפי הוא כבר עובדה, ואינו תלוי בהחלטת ממשלה כזו או אחרת. אם לא ייעשה משהו דרמטי, אנחנו נהיה מדינה דלת משאבים ללא יכול להחזיק צבא ותשתיות מפותחות.

פרופ' איתי אטר:

הציג מחקר שנכתב בשיתוף עם יניי שפיצר וצחי רז מהאוניברסיטה העברית ובמימון המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון אהרון. המחקר מנסה להבין מה ההשלכות הכלכליות של יוזמות החקיקה על ידי חיבור של המקרה הישראלי לשדה המחקר הכלכלי הענף בדבר חשיבותם של מוסדות לפיתוח כלכלי. החששות שהמחקר מעלה הם בעיקר לטווח הארוך, כלומר סדר גודל של 20-25 שנה. החשש הוא שהמדינה נכנסת לתוואי שיהיה קשה מאוד לצאת ממנו בעתיד.

בלב המחקר עומדת הספרות המחקרית בדבר החשיבות של מוסדות לצמיחה כלכלית ולפיתוח. המחקר מתבצע במספר שלבים. ראשית, החוקרים מבססים את הקשר בין מדדי מגבלות על השלטון לבין מדדים כלכליים מרכזיים. הם מאששים את המסקנה הספרותית המקובלת שיש קשר בין מדדים כלכליים לבין רמת הביקורת השיפוטית. שנית, בודקים במספר דרכים את הצפי לירידה באותם מדדים בישראל באם תעבור הרפורמה. לבסוף, החוקרים מחברים בין תחזיות אלה לבין הקשר שנאמד בשלב הראשון ועל ידי זה מנבאים את הנזק הכלכלי הצפוי לכלכלת ישראל. בתחזית המתונה ביותר הם מנבאים ירידה בתוצר לנפש של 9% בטווח הארוך. המחקר המלא נמצא באתר המכון.

פרופ' קרנית פלוג:

דברים רבים נאמרו על ההשפעות של ההפיכה המשטרית על הכלכלה: שהצמיחה והשגשוג תלויים בטיב המוסדות, באיזונים ובלמים, שבישראל הבקרה של בית משפט עצמאי הוא עמוד התווך שלהן, ההשפעות ארוכות הטווח קשות מאוד בישראל בגלל החשיבות של ההייטק לפעילות, לתעסוקה, לייצוא ולמיסוי והפגיעות שלו להתייבשות מקורות המימון, שההייטק נייד ויכול לנדוד למדינות אחרות, שהסיכון של ירידת דירוג האשראי יקפיץ את עלות מימון החוב לממשלה ולמגזר העסקי, שירידת ההכנסות ממסים יאלצו את הממשלה לצמצם את השירותים. בנוסף, תהיה ירידה בהשקעות. כל אלה

צפויים לפגוע באופן קשה בצמיחה, ולכן ברמת החיים. הפגיעה בטווח הקצר כבר מורגשת מעצם הסיכון שההפיכה המשטרית תעבור, והנייר שהוצג על ידי איתי סוקר את ההשפעות.

הפגיעה קצרת הטווח היא כאין וכאפס לעומת מה שיתרחש אם לא תושג הסכמה רחבה שתשמר את עצמאות מערכת המשפט. בהחלט סביר שאם החקיקה תעבור, תבוא בעקבותיה החלשה של מוסדות נוספים וגם העמקה של המדיניות הסקטוריאלית מהסוג שראינו בהסכמים הקואליציוניים ובתקציב. דברים אלו עלולים להוביל לפגיעה כלכלית חמורה ויאיצו את ההתפוררות החברתית. אומדן נוסף הוא של בנק ישראל בפגיעה בצמיחה, שנע בין 0.8% לבין 2.8% בשנה. המשמעות היא איפוס הצמיחה לנפש בהינתן גידול האוכלוסיה, וכל זה בלי ההשפעות של השינויים הדמוגרפיים שדובר עליהם.

עד כמה מה שקרה הוא בלתי הפיך? הנייר של איתי, צחי ויניי מנסה לתת תשובה על כך, והמסקנה היא שעצם ההבנה ששינויים עמוקים בשיטת המשטר יכולים לעבור ללא מעצורים, עלולים להוביל לעלייה מתמשכת בסיכון. הם גם מציינים שככל שעוצמתה של החברה האזרחית בישראל תישמר ואף תתעצם, ניתן להעריך שחלק מהנוקים שכבר נגרמו לא יהיו בלתי הפיכים. השאלה היא מה יכול לגרום לכך שהנוקים האלו לא יהיו בלתי הפיכים.

פרופ' צביקה אקשטיין:

הציג עבודה שנעשתה במכון אהרון על ידי רונן ניר וד"ר סרגיי סורקין. בהיבט החיובי, הייתה יציאה נהדרת של המשק מהקורונה, עקב מערכת פיננסית יציבה, יחס חוב תוצר שירד, ועודף משמעותי במאזן התשלומים. הצמיחה בשש השנים האחרונות עמדה על 4.2% במונחים ריאליים, וכרגע ישראל נמצאת על הטיטניק. בשש השנים האחרונות 65% מהצמיחה נובעת מעלייה בתוצר לשעת עבודה, ולא בתעסוקה. ההייטק הוא הקטר שתרים 40% מהצמיחה הזו בשש השנים הללו, כאשר הוא מהווה 17% מהתוצר, ואין אף מדינה שמתקרבת לישראל בנושא זה. העלייה בפריון נובעת מגידול בכמות של אנשים עם משלחי יד הייטק, כלומר בעלי בגרות איכותית מדעית ותואר במחלקות הטכנולוגיות באוניברסיטאות.

לטענתו, ההשפעה של יוזמות החקיקה יחד עם התקציב הגרוע ביותר בעשרים השנה האחרונות, היא בעיקר בצורת הפגיעה שתהיה בהשקעה בהייטק. בהתבסס על המצב הנוכחי בו ישראל נמצאת, הם ערכו תרחיש השפעה תוך ניתוח של כלל הגורמים. בשנים 2015-2016 השקיעו בענף ההייטק בממוצע לשנה 3.7 מיליארד דולר, ב-2017-2019 כבר 6 מיליארד, וב-2021-2022 זה קפץ ל-17 מיליארד. הם מצאו כי עבור כל מיליארד דולר שמושקע נוצרות 3,500 משרות חדשות. לפי הערכת החוקרים, עם האי ודאות שקיימת עכשיו והירידה שראינו עד עכשיו, אנחנו חוזרים למצב של 2015. להערכתנו בממוצע ב-4 השנים הבאות ענף ההייטק יירד ב-7% במועסקים בשנה. זה ייפגע כמובן ביתר ענפי הכלכלה ובתוצר לנפש.

הכלכלנית הראשית, שירה גרינברג:

היא מציינת תחילה את הפחתת תחזית הצמיחה שנעשתה לאחרונה באגף הכלכלנית הראשית. המשק ניצב בפני סיכונים רבים, גם גלובליים וגם מקומיים, וניתן לראות את פרמיית הסיכון העודפת של ישראל. יש המון אי-וודאות כרגע ואסור למדינה לייצר סיכונים עודפים בזירה המקומית כאשר יש אי-וודאות ברמה הגלובלית.

שנית, היא מעוניינת לדבר הרפורמה המשפטית. היא מדגישה שלא משנה מה המספרים המדויקים, יש לשים לב שהאומדנים הם אומדנים, כלומר מטרתם להציג את הסיכון ואת סדרי הגודל בפני קובעי המדיניות. מדובר בסיכון קשה מאוד על הכלכלה הישראלית. אין להקל בכך ראש. גם אם המחקרים הכלכליים לא יכולים לחזות במדויק, אין להקל בכך ראש. הסיכון הזה צריך להילקח בצורה מאוד רצינית בקביעת מדיניות. פתרון בר קיימא לטווח ארוך יוכל להיות מושג רק באמצעות הסכמה רחבה שתתקבל, שתבטיח את עצמאות וחוזק המוסדות.

כעת היא תעבור לדבר על ההסכמים הקואליציוניים והנושא של התקציבים לאוכלוסייה החרדית. היא מדגישה כי על מנת להבטיח את האיתנות של הכלכלה הישראלית לטווח ארוך המדינה חייבת להשכיל לשלב את החרדים, גם להקנות השכלה עם לימודי ליבה וגם לשלב אותם בשוק התעסוקה. בנוסף, אסור לשכוח את החינוך של בני המיעוטים. גם שם יש פערים גדולים מאוד, וחייבים לדאוג גם להם. שוק התעסוקה ייקבע על ידי מה שיעשה היום, לוקח הרבה מאוד שנים עד שהדברים האלה ייבואו לידי ביטוי, ואסור לאבד זמן בהיבטים הללו. ההסכמים הקואליציוניים הנוכחיים משנים באופן משמעותי את המגמה מאז קיצוץ הקצבאות ב-2003 שעשה שינוי אדיר בשיעור התעסוקה של נשים חרדיות. אין ספק שמתן תוספת לקצבאות, סיוע בתלוי מזון עם קריטריונים שאינם כוללים מיצוי השתכרות וייצוג יתר לחרדים, ייצרו תמריצים שליליים לתעסוקה ויפגעו בצמיחה ארוכת הטווח של הכלכלה.

נקודה נוספת שלא נמצאת מספיק בשיח הציבורי היא נושא הנשים. היא מציינת שהייתה רוצה לראות יותר נשים בעמדות מפתח. הפערים המגדריים חייבים להיות יותר בשיח הציבורי. השבוע פרסם ה-OECD את מדד SIGI, ובו מדינת ישראל קיבלה את הציון הנמוך ביותר מבין מדינות ה-OECD בנושא אפליה כנגד נשים במוסדות חברתיים. במדינת ישראל לא כל המשרות פתוחות בפני נשים. כשמתכלים על השכר החציוני של נשים ביחס לשכר החציוני של גברים אנחנו במקום השני הגרוע ביותר במדינות ה-OECD. אנחנו מדברים על כך שב-2065 יהיו 50% ילדים חרדים, אבל נשים עדיין יהיו 50% מהכלל. לבסוף, היא מזהירה מאפשרות ששילוב חרדים ילווה בדחיקת נשים משוק העבודה.

דפנה אבירם ניצן, ראש התוכנית לממשל וכלכלה במכון הישראלי לדמוקרטיה

הציגה את ההשלכות של המהפכה המשפטית על משקי הבית. לפי תרחישי משרד האוצר, המהפכה תביא לפגיעה בדירוג האשראי. הדבר יביא לעליית הריבית ולעליית מחירי המשכנתאות. בנוסף, נראה עלייה בעלויות המימון של החברות. הדבר יתגלגל לפגיעה בשוק העבודה ופגיעה בשכר, פגיעה בשוק ההון תביא לפגיעה בפנסיות.

צפוי פחות של השקל שיביא לעליית עלויות היבוא שיתגלגלו לצרכן באמצעות עליות מחירים. לבסוף, משרד האוצר צופה שהמהפכה תביא לפגיעה בהכנסות המדינה ממסים של המדינה. לכן בנוסף, יידרשו לקצץ בהוצאה הציבורית. לפיכך העשירונים הנמוכים ייפגעו בצורה המשמעותית ביותר. בחינה של הפגיעה לפי עשירונים הוצגה בסרטון.

נוא ג'ה שאן-בטשון, מנכ"לית קו אימפקט

דיברה על הפגיעה בחברה הערבית. קו אימפקט עובדת לקידום שילוב החברה הערבית בשוק התעסוקה. המגזר העסקי מעסיק מעל 70% מכוח העבודה ורק 6% מהמגזר הערבי משתתפים במגזר העסקי, 2% בהייטק ופחות מאחוז בתפקידי ניהול. אי שילוב המגזר הערבי במגזר העסקי ובעיקר בהייטק יפגע ביכולת של משקי הבית להתמודד עם האתגרים הפיננסיים. ככל שנראה יותר אתגרים פיננסיים נראה עלייה בפשיעה ופגיעה בכלל החברה. קו אימפקט עובדת עם חברות לפתח תוכניות לשילוב החברה הערבית בחברות המובילות במשק. הסטת המשאבים והקשב של החברה האזרחית תחזיר אותנו אחורה. השיח סביב הדמוקרטיה מסיט אחורה מהדברים החשובים. המגזר העסקי, הפילנתרופי, הממשלה והחברה האזרחית צריכים לקדם קידום והכללה ושילוב טאלנטים מהחברה הערבית. הרפורמות צריכות לקדם שוויון והוגנות. יש לשאוף להשתתפות מלאה בכלכלה של כלל החברה הערבית.

ד"ר מיכל צור שלו, מייסדת משותפת, סאיוטה; מייסדת משותפת ונשיאה, קלטורה

טוענת כי המהלכים של הממשלה מובילים לחורבן כלכלי, מחסלים את הקטר של ההייטק, מעלים את יוקר המחיה, פוגעים בציבור גדול מאד. במגזר ההייטק הנזק כבר מתממש. האקדמיה במצב לא טוב. אנשי מפתח בהייטק עוזבים את המדינה, יותר ממחצית מהחברות שקלו היפוך שרוול וחלק גדול מהן כבר ביצעו זאת. חברות חדשות מוקמות מחוץ לישראל וכולם חוששים מהחשיפה לשקל. בראייה אופטימית, סבורה שהמצב הפיך. אי הוודאות מבחינת ההייטק הוא החשיפה לחקיקת בזק שתפגע בהפרדת הרשויות. רוח"מ יכול לצאת לציבור ולהכריז שלא תהיה חקיקה חד צדדית. עליו לעגן מנגנון שימנע חקיקה חד צדדית. זו צריכה להיות ליבת השיח על מנת להחזיר את הוודאות. סקרים מראים ש-80% מהציבור מעוניין בהסכמות רחבות. הציבור החרדי חייב להשתלב בתעסוקה, הממשלה נדרשת לפעול בתחום הזה. כרגע, הממשלה החליטה להעמיד בסיכון כל תחום שהמדינה מצטיינת בו, האקדמיה, ההייטק, הכלכלה והחוסן הציבורי.

הבעיה הכי גדולה זה שהחזרת הגלגלים של החקיקה אחורה לא תעזור, כיוון שהתגלו חורים בחקיקה והועבר תקציב שפוגע בצמיחה. מציעה לחתום על חוזה חברתי חדש ולכוון חוקה ברוח מגילת העצמאות.

נועם ברדין, מייסד, post.news; לשעבר מנכ"ל וויז

מדבר על הטרנדים הגלובליים בהייטק שמייצרים סיכונים לתעשיית ההייטק בישראל והמהפכה המשפטית מאיצה אותם. ב-2021 היו כמויות כסף בלתי מוגבלות והגענו לתעסוקה מלאה בהייטק. זה הוביל את הזימים להקים מרכזי פיתוח בחו"ל, כיוון שברוב ההייטק הבעיה היא להשיג את המוחות.

היום חברות ישראליות מומחיות בהקמה של חברות פיתוח מבוזרות וזה מקל על גיוס עובדים בחו"ל. יזמים מקימים את החברה בארה"ב ומגייסים עובדים ישראלים שם. גם המשקיעים הם ישראלים. אפשר לבנות את כל מודל ההייטק הישראלי בארה"ב.

היום עובדים ישראלים ועובדים בחו"ל חיים את אותם חיים ומעוניינים באותם תנאים. הקורונה הביאה לעבודה מרחוק. זה הוביל לכך שמדינות בעולם נלחמות על העובדים של ההייטק. החסמים לעבור מהארץ הולכים ויורדים. הכלכלה הישראלית תלויה בהייטק. הדבר היחיד שמשאיר אנשים בישראל זה החיבור למדינה, למשפחה וכו'. הדבק הזה הולך ונעלם. עשרות אלפי אנשים יעזבו את המדינה.

עו"ד ענת נשיץ, מייסדת ומנכ"ל 9xchange, משקיעה ויזמת מדעי החיים:

אלי הורוביץ הקים תעשייה שלמה, התחיל בטבע והמשיך לחברות אחרות. לפני 15 שנה הממשלה הבינה שיש הזדמנות לפתוח תעשיית ביו-טק בישראל, ורשות החדשנות הקימה קרן לפיתוח התעשייה. מהקרן הזאת יצאו חברות מסחריות. האקדמיה הישראלית מדורגת במקומות הראשונים בעולם. תקציב רשות החדשנות הנוכחי לעומת זאת קוצץ ב-500 מיליון שקל. תקציבי החינוך הופנו לאפיקים שלא מעודדים צמיחה. האיחוד האירופי הודיעה שהונגריה מפסיקה לקבל מענקים כיוון שהיא לא דמוקרטית. אנחנו הבאים בתור.

העולם חושש לשתף פעולה עם חברות ישראליות. משקיעים נסוגים בעקבות המצב בישראל ואי הוודאות. לא טוב להוסיף אי וודאות מקומית בזמן שיש אי וודאות גלובלית. מבחינת העובדים, אנשים שנוסעים לא יחזרו, ואחרים פשוט עוזבים. סדרי העדיפויות של הממשלה הם ההתיישבות ולימוד התורה כערכים עליונים. לדבריה, יש להתייחס לחיי אדם הם ערך עליון.

אלון ארבע, מייסד IntSights:

לדבריו, הסיכון הגדול ביותר של הרפורמה הוא ההתפוררות החברתית. היום מוטל לחץ כבד על יזמים להקים את החברות שלהם בחו"ל. החשש של המשקיעים מגיע מהפידבק שהם מקבלים מהיזמים הישראלים. בהרבה מובנים הסנטימנט מגיע מהניכור כלפי הממשלה.

הסיכון לתעשיית ההייטק הישראלי הוא בעיות כוח אדם. הפתרון היחיד בישראל לבעיה הזאת היא שילוב אוכלוסיות שלא מעורבות בהייטק, בעיקר פריפריה, חרדים וערבים. אוכלוסיות אלה, בעיקר מהפריפריה והחרדים מזוהות עם הממשלה, והמשך הפילוג בעם יוביל למצב שאנשים לא מעוניינים לסייע להם להשתלב בתעשייה. קל מתמיד לעשות היום רילוקיישן ויש עלייה בביקוש לכך. המוטיבציה לעבור היא לא רק בגלל הרפורמה אלא בגלל התחושה של "אני לא רוצה להיות פראייר" ולממן אוכלוסיות אחרות.

הפוקוס צריך להיות בראש ובראשונה הגעה להסכמות רחבות על הרפורמה. כרגע משקיעים יושבים על הגדר ולא עזבו. אם נגיע להסכמות רחבות הם יחזרו.

ד"ר עמי אפלבוים, המדען הראשי לחדשנות במשרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה וראש רשות החדשנות:

מזהים התפצלות בין התאוששות השוק הגלובלי לכלכלה הישראלית. לפי משאל שנערך על ידי רשות החדשנות, 60-80% מהחברות נרשמות בחו"ל. אתגר נוסף הוא תחרות רצחנית מhubs שונים בעולם שמגייסים יותר כסף, מגייסים אנשים, מציעים תנאים טובים יותר. ישראל ירדה במדד החדשנות למקום 16 כאשר לפני 2019 היינו בעשירייה הראשונה.

חוזים בירידה משמעותית בגיוסי ההון. 90% מההשקעות מגיעות מחו"ל. זו פגיעה ישירה בכלכלה הישראלית. מדינת ישראל משקיעה רק 2% מכלל ההשקעות. פגיעה בהשקעות תוביל לירידה במיסים ופגיעה בשירותים של המדינה. האי וודאות חייבת לרדת מסדר היום, אך לא באמצעות קבלת הרפורמה אלא באמצעות עידוד צמיחה.

קורא לממשלה להכין תוכנית רחבת היקף שתצעיד את ישראל החוצה מהמשבר.

פרופ' יעקב פרנקל, נגיד בנק ישראל לשעבר וחתן פרס ישראל:

בעבר האינטראקציה בין המומחים לעושי המדיניות הייתה מובנת כהכרחית. היום זה לא המצב. המדינה לא מקשיבה לאנשי המקצוע. בכל ההיסטוריה של מדינת ישראל לא היה תקדים של השמדת ערך תוך זמן כה קצר, מונעת מבית, על ידי קבוצה קטנה של אנשים שרואה את הזכות לשנות את פני המדינה. זה עיוות של מוסד הדמוקרטיה. כשמדובר על הנזקים, רואים את הפגיעה בשער החליפין ובהשקעות מבחוץ. הפגיעה היא כבר בטווח הקצר. ראינו דוגמאות דומות בפולין, הונגריה, ארגנטינה, רוסיה, טורקיה. צריך לעצור ולחשב מסלול מחדש.

אסף אגמון, פעיל במחאה טוען כי אין שיח עם הממשלה. לדבריו הפתרון היחיד למצב הוא הפלה של הממשלה.

פרופ' מישל סטרבצ'ינסקי: חלק מהחלטת הריבית נובעת ישירות מהמהפכה. לדבריו, הגירעון ב-2025 יגיע ל-4.2% ב-2026 ל-6.5% וב-2027 ל-10%.

פרופ' רפי מלניק: מפרסם מדד חודשי של מצב המשק. בשליש הראשון של 2023 המגזר העסקי לא צמח בכלל. בקשר למדיניות המוניטרית, הריבית ב-2007 היתה דומה לריבית היום. אבל ב-2007 האינפלציה היתה בתוך היעד. היום גם נמצאים בתעסוקה מלאה ועם אינפלציה מעבר ליעד. המדיניות המוניטרית אינה מרסנת דיה ולא תבלום את האינפלציה במשק.

עו"ד שלומי הייזלר, מנכ"ל משרד האוצר:

התקציב הוא אחראי ומרוסן. יש בו גם דברים שלא כולם אוהבים אבל ב-80% שלו הוא תקציב מאוזן ואחראי. שר האוצר הצהיר שהוא מתכוון להניח תוכנית להאצת המשק. התוכנית תעסוק בארבעה וקטורים, בתחום ההייטק, שוק ההון, בתחום התשתיות והדיור וביוקר המחיה. התוכנית תכלול השקעה במיזוב ישראל כמעצמת AI, בהפיכת ישראל ל-HUB פיננסי. צמצום רגולציה ועוד נושאים הקשורים לשוק הדיור, שוק השכירות ארוכת הטווח והתחלות בניה. בנוסף השקעות ממשלתיות.

מתכוונים לעשות שולחנות עגולים וצריכים עזרה של גורמי המקצוע. ערים לביקורת על נושא התעסוקה של המגזר החרדי וצריכים להביא את האוכלוסיות האלה לשוק התעסוקה מרצון ולא בכפייה. לצד הביקורת על הממשלה, מציין כי נתוני המאקרו נכון להיום לא רעים בכלל. יעד ההכנסה עולה על מה שנקבע בתחזית וגם יעד הגירעון המעודכן עומד על 1.35 שזה מצב טוב. צריכים לשמור על זה. לדבריו, משפט המפתח הוא אחריות ציבורית של כל הגורמים המעורבים בדבר.